

Lewis Carroll – Riitta Oittinen: Ihmemaasta Peilintakamaahan

Lastenkirjainstituutti 27.9.–27.10.2021

Lewis Carroll (1832–1898, oikealta nimeltään Charles Lutwidge Dodgson) oli englantilainen matemaatikko, pappi, harrastelijavalokuvaaja ja tuottelias kirjailija. Hän työskenteli Oxfordin yliopistossa matematiikan lehtorina. Hänen paras ystävänsä taisi olla Alice-niminen tyttö, jolle hän kertoi tarinoita ja jota hän valokuvasi.

Parhaiten Carroll tunnetaan Alice-teosten kirjoittajana: *Alice's Adventures in Wonderland* (Martinin suom. *Alicen seikkailut ihmemaassa*) ilmestyi 1865 ja *Through the Looking-Glass and What Alice Found There* (Martinin suom. *Alice Peilintakamaassa*) ilmestyi 1871/1872. Teokset on käännetty maailmankielille lukemattomia kertoja ja suomeksikin Ihmema-teos on ilmestynyt neljä kertaa. Ihmema- ja Peilintakamaa-kirjoja ovat olleet suomentamassa muun muassa Anni Swan, Kirsi Kunnas, Eeva-Liisa Manner, Alice Martin ja Tuomas Nevanlinna. Kaikki teokset löytyvät instituutista.

Tarinat

Alice-tarinat ovat tunnetuimpia lastenkirjallisuuden klassikoita, ja niitä on käännetty ja kuvitettu yhä uudelleen. Ihmema-kirja alkaa, kun Alice kuuntelee siskonsa lukemaa tylsää kirjaa, jossa ei ole kuvia eikä tarinoita. Sitten Alice näkee Valkoisen Kanin, joka juoksee ohitse ja hokee, että on kiire, kiire, kiire. Alice on kummissaan ja lähtee juoksemaan Kanin perään ja sukeltaa sitten kanin jälkeen kaninkoloon. Alamaailmassa tyttö tapaa outoja olentoja ja joutuu tilanteisiin, joissa kaikki on ylösalaisin. Lopulta tyttö pääsee takaisin oikeaan maailmaan, mutta ei lukija eikä Alice itsekään ole ollenkaan varma siitä, onko hän vain nähnyt unta.

Peilintakamaa alkaa sekin leppoisasti, kun Alice leikkii lempikissanpentunsa kanssa ja kertoo kissalle tarinaa peilintakaisesta maailmasta, jossa kaikki on edestakaisin. Tarina etenee shakkipelin mukaisesti – joskin epäloogisesti – ruudusta ruutuun. Kummassakin tarinassa Alice hermostuu siihen, että kaikki tapahtuu väärässä järjestyksessä tai vallan nurinpäin. Hän esimerkiksi juoksee lujaa mahdollottoman kovaa – ja pysyy silti paikallaan. Kummastakin tarinasta Alice pääsee pois juoksemalla tai lentämällä kirjasta ulos.

Monet tarinoiden hahmot ovat tuttuja vaikkei kirjoja olisikaan lukenut. Puhutaan Liisasta ihmemaassa, ilkeästä ja tyhmästä Herttakuningattaresta, joka hakkauttaa jokaisen vastustajansa pään irti eikä sittenkään kukaan vahingoitu. Tarinoissa esiintyvät Irvikissa, Tittelitom ja Tittelityy eli Töttöröm ja Töttöröö, Nikkelis Kokkeli eli Lilleri Lalleri, vauva josta tulee ilmalennon aikana possu, Hullu Hatuntekijä, yhtä hullu Maalisjänis, kutova

lammasrouva, Valekilpikonna ja Aarnikotka, kaiken maailman ötökät ja pikkuhirviöt ja shakkinappulat ja tietenkin Jabberwock eli Monkerias-hirviö, joka on täälläkin mukana.

Alicea kuvittamassa

Tutustuin Aliceen aivan ensimmäisen kerran, kun pohdin graduni aihetta. Mäntyranan Heli kysyi silloin, olinko lukenut Carrollin Alicen. Enpä ollut. Niin paljon kuin äiti minua kirjastossa käytti, kun olin pieni, en ollut ihmemaakirjaa koskaan edes pitänyt kädessäni. Luin kirjan, luin alkutekstin ja Kunnaksen-Mannerin suomennoksen enkä enää päästänyt kirjaa käsistäni. Sillä tiellä olen vieläkin, niin kuin kuvasta näkyy. Tällä hetkellä kanssani kulkevat eritoten Alice Martin ja hänen oivalliset suomennoksensa.

Olen tutkinut Alicea gradussa (ilmestyi muistaakseni 1987), lisensointityössä, väitöskirjassa (1993), kaikissa artikkeleissa, kirjanlukuissa ja kirjoissa, joita olen kirjoittanut. Olen pohtinut Alicea monelta eri näkökannalta ja miettinyt kuvaa ja sanaa ja niiden välistä suhdetta. Vuonna 1997 ilmestyi ensimmäinen Alice-kuvitukseni teoksessa *Liisa, Liisa ja Alice*. Epäilen, olenko jättänyt missään tekstissäni Alicea tai Liisaa mainitsematta. Olen myös nähnyt lukuisia Alice-elokuvia ja kuvituksia, jotka kaikki ovat vaikuttaneet omaan kuvantekooni. Ihme ei olekaan, että minä myös keräilen eri Alice-versioita, kuvituksia ja käännöksiä.

Mikään ei synny tyhjästä, vaan kaikki nämä edellä mainitut – Alicea käsittelevät kuvat, sanat, kirjat, elokuvat, tutkimukset – ovat pyörineet päässäni kun olen viime neljän vuoden aikana piirtänyt ja rakentanut kuvituskokonaisuuksia Alice-tarinoista. Näin suuren kirjakokonaisuuden kuvittaminen on aikaa vievää puuhaa, semminkin kun kuvat eivät yleensä onnistu ensimmäisellä eivätkä toisellakaan kerralla. Monista kuvista olen piirtänyt yhä uusia versioita, muutamista kohtauksista versioita on tullut yli kymmenen raakilettä ennen kuin olen ollut tyytyväinen. Kärsimättömälle luonteelleni tämä on ollut vaikeaa mutta hyvin opettavaista. Usein saattaa olla ongelmana myös se, että tarinan keskeinen hahmo säilyy samana tyttönä – siitä huolimatta, että Alice kasvaa ja kutistuu kaiken aikaa. Miten säilyttää hahmo uskottavana, kun se vaihtelee niin paljon tilanteesta toiseen?

Vaikeinta on varmasti ollut se, että olen pyrkinyt säilyttämään itse Alicen uskottavana kirjasta toiseen. Monta kuvaa olenkin piirtänyt uudestaan sen vuoksi, että esimerkiksi Alicen hahmo on muuttunut joissain kohtauksissa liian lapselliseksi tai aikuismaiseksi. Alicen uskottavuus on koetuksella, koska hän muuttuu kaikin tavoin aukeamalta aukeamalle. Keskityinkin ennen kaikkea Alicen luonteeseen, joka säilyy kautta tarinoiden. Alice – tai Liisa – on kärsivällinen ja rohkea, hyväntahtoinen ja huumorintajuinen. Hän osaa myös suuttua, korottaa ääntään ja polkea jalkaansa, jos häneen suhtaudutaan alentuvasti. Hän on siis myös rohkea ja sopii mielestäni varsin hyvin tyttöjen roolimalliksi.

Kiitoksia siitä, että olette tulleet paikalle! Nauttikaa kuvista ja kysykää pois, jos kysyttävää tulee.

P.S. Kommentti elävästä elämästä: lapsenlapsia on järkyttänyt se, että Riitta-mummu, joka rakastaa kirjoja, on – kylläkin ystävällisin käsin – raadellut Peilintakamaa-kirjan, taitellut sivunkulmia ja piirrellyt sivuille kuvia... Tämä kertoo tietenkin myös siitä, mikä merkitys Alice Martinin suomennoksella on ollut Carrollin rinnalla. Niin mutta unohtuiko tarinoiden ensimmäinen kuvittaja John Tenniel? Hänen tulkintansa ovat kaikkein tutuimpia – olikin vaikea pyristäytyä hänen hienoista tulkinnoistaan eroon. Myös Tennieliä löytyy kirjakorista.